

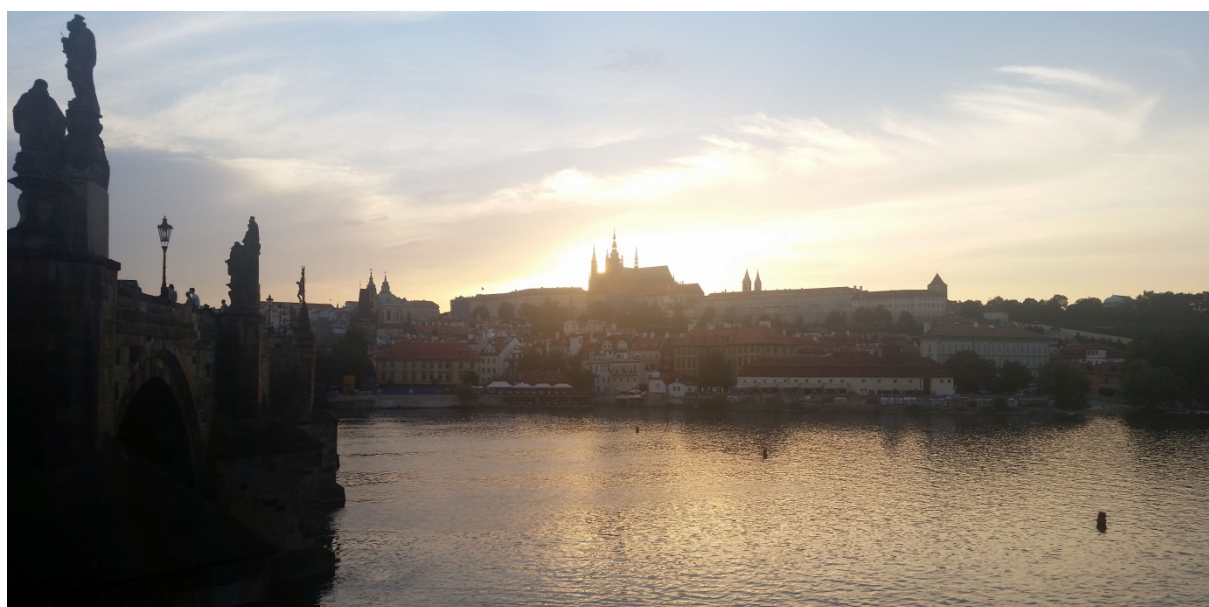
Praskie biblioteki - relacja z wizyty w Bibliotece Centralnej Uniwersytetu Karola w Pradze

Barbara Mleko, Aleksandra Więk, Grzegorz Koźma

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Czeska Praga, ze względu na swoje bogactwo kulturowe jest jedną z najchętniej odwiedzanych europejskich stolic. Jej początki datuje się na 870 rok, czyli datę powstania Zamku Praskiego. W swym obecnym kształcie Praga, zwana kiedyś „pięcioma miastami” powstała w 1784 roku z połączenia pięciu samodzielnych zespołów miejskich: Hradcany (Hradczany), Stare Mesto (Stare Miasto), Mala Strana, Nove Mesto (Nowe Miasto) i Josefov, dawna dzielnica żydowska, które cieszą się największym zainteresowaniem turystów. Atrakcji turystycznych czeskiej stolicy nie trzeba przedstawiać. Wystarczy wspomnieć, że jej historyczne centrum (wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO) o powierzchni ponad 870 ha, oprócz licznych zabytków może poszczycić się kilkudziesięcioma muzeami i blisko setką różnego rodzaju galerii i sal wystawowych.

Obecnie liczbę mieszkańców metropolii wraz z przyległościami ocenia się na 1,9 miliona, a miasto co roku odwiedzane jest przez ogromną rzeszę turystów. Poruszanie się po nim ułatwia sprawnie zorganizowana komunikacja, przede wszystkim rozbudowana sieć miejskiego metra, a odpoczynek od miejskiego zgiełku zapewniają liczne zielone tereny, co sprawia że jest to przyjazne miejsce zarówno dla mieszkańca, jak i turysty.

Zdj. 1. Praga - widok na Stare Miasto od strony Mostu Karola. Fot. G. Koźma.

W roku akademickim 2014/2015 autorzy mieli możliwość odbycia stażu zagranicznego w ramach programu Erasmus+ w Bibliotece Centralnej Uniwersytetu Karola w Pradze. Program stażu obejmował odwiedziny w Bibliotece Centralnej oraz w wybranych bibliotekach wydziałowych, a także kilku innych ważniejszych bibliotekach praskich.

Uniwersytet Karola w Pradze (czes. Univerzita Karlova) - najstarszy środkowoeuropejski uniwersytet, założony w 1348 roku przez Karola IV Luksemburskiego, kształcił początkowo na czterech wydziałach: sztuk wyzwolonych, teologicznym, prawa i medycyny, a obecnie jest największą publiczną uczelnią w Czechach. Obejmuje 17 wydziałów (m.in. medycyna, teologia, prawo, sztuka, sport, matematyka i fizyka, nauki społeczne, przyrodnicze i humanistyczne, pedagogika) i 9 międzywydziałowych instytutów (ekonomia, historia, filologie, ochrona środowiska, humanistyka), na których studiuje około 53 tys. studentów oraz zatrudnionych jest ponad 8 tys. pracowników, w tym około 5,5 tys. pracowników naukowych. Budynki uniwersyteckie rozsiane są po całym mieście, znajdują się też poza Pragą - w Pilsen i Hradec Králové.

Zdj. 2. Gmach Uniwersytetu Karola w Pradze. Fot. G. Koźma.

System obsługi bibliotecznej praskiego Uniwersytetu Karola jest zdecentralizowany, budynki bibliotek są rozmieszczone w różnych częściach miasta, podobnie jak wydziały. Każdy wydział ma swoją własną bibliotekę, czasem kilka, a ich kierownicy podlegają dziekanom wydziałów. Pomimo odrębnych regulaminów każdej z bibliotek, merytoryczny nadzór nad nimi sprawuje Biblioteka Centralna. Wspólny dla wszystkich bibliotek jest system komputerowy - Aleph oraz katalog on-line, działający od 2004 roku. Rejestracja czytelników odbywa się bezpośrednio w wybranej przez nich bibliotece, gdzie osobiście muszą aktywować konto i podpisać deklarację o akceptacji konkretnego regulaminu biblioteki. W przyszłości planowane jest ujednolicenie regulaminów i zasad udostępniania zbiorów.

Zbiory bibliotek Uniwersytetu Karola obejmują ok. 1 260 000 pozycji, oprócz tradycyjnych książek - 212 000 e-booków. Udostępniają także różnego rodzaju e-źródła (w tym 101 000 e-czasopism), które w 44% finansowane są z budżetu bibliotek, a w 56% z grantów. Zbiory elektroniczne można przeglądać w dedykowanym portalu - *Portál elektronických zdrojů Univerzity Karlovy*, dostępnym także w wersji angielskiej (po spełnieniu określonych warunków również poza terenem bibliotek). Czytelnie biblioteczne oferują 2273 miejsca do pracy dla zarejestrowanych czytelników, oprócz indywidualnych dostępne są też miejsca do pracy w grupach. Biblioteki ogółem obsługują ponad 83 tys. użytkowników (z uwzględnieniem czytelników spoza Uniwersytetu) i zatrudniają 214 pracowników pełnoetatowych oraz kilku w niepełnym wymiarze czasu pracy.

Biblioteka Centralna Uniwersytetu Karola nie jest typową biblioteką i formalnie nie nadzoruje bibliotek wydziałowych, pełni raczej funkcje reprezentacyjne będąc centrum merytorycznego wsparcia i współpracy dla bibliotek uniwersyteckich. Historycznie - biblioteką główną Uniwersytetu Karola była obecna Biblioteka Narodowa Republiki Czeskiej. Biblioteka Centralna w swym dzisiejszym kształcie powstała w 1991 roku, mieszcząc się najpierw na ul. Celetnej, a obecnie zajmuje dwa pomieszczenia w kamienicy przy ul. Revolucni 26, gdzie znajduje się także szkoła podstawowa. Zatrudnionych jest w niej łącznie 35 osób - głównie bibliotekarzy z wykształceniem kierunkowym, ale także informatyków.

Do podstawowych zadań Biblioteki Centralnej należy: pozyskiwanie multidyscyplinarnych e-źródeł dla całego uniwersytetu (negocjacje z dystrybutorami, przeprowadzanie przetargów na zakup); uczestnictwo w grantach Ministerstwa Edukacji i Ministerstwa Kultury; administrowanie portalami e-źródeł i e-czasopism; generowanie statystyk bibliotecznych; organizacja wydarzeń edukacyjnych (m.in. seminaria). Zapewnia ona techniczne zaplecze dla bibliotek wydziałowych: organizuje zdalny dostęp do zbiorów; digitalizuje i zarządza Cyfrowym Repozytorium Uniwersytetu Karola; kataloguje zbiory (w systemie Aleph); zarządza platformą moodle (szkolenia); zajmuje się wdrażaniem systemu Discovery (multiwyszukiwanie i penetrowanie zasobów e-źródeł). Dyrektor Biblioteki Centralnej uczestniczy w pracach Stowarzyszenia Bibliotek Czeskich Uniwersytetów (Association of Libraries of Czech Universities), reprezentuje też biblioteki Uniwersytetu Karola w kilku innych grupach roboczych.

Oprócz głównego biura zarządu Biblioteka ma także dwa inne oddziały: Centrum Informacji i Dokumentacji Europejskiej (EDIS) oraz Archiwum i Depozytorium w Lašeticach. EDIS zatrudnia 3 osoby, które odpowiedzialne są za zbieranie i archiwizowanie informacji dotyczących działalności Unii Europejskiej, a także zajmują się organizacją kursów dla seniorów (słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku), takich jak: „Seniorzy i społeczeństwo informacyjne”, „Seniorzy i zdrowie psychiczne”, „Historia I wojny światowej”, „Historia teatru”. Działa tu również wypożyczalnia międzybiblioteczna. Z kolei kolekcja Archiwum i Depozytorium w Lašeticach obejmuje około 300 tys. woluminów, pochodzących z działającego wcześniej Instytutu Marksizmu i Leninizmu. Zatrudnione są tu 2 osoby, których głównym zadaniem jest katalogowanie zbiorów oraz pozyskiwanie funduszy na ich konserwację.

Autorzy mieli również możliwość odwiedzenia i zapoznania się z działalnością kilku z 15 bibliotek wydziałowych Uniwersytetu Karola. Wśród nich znalazła się Biblioteka Jana Palacha - jedna z 24 bibliotek Wydziału Filozoficznego. Wsparcia metodologicznego bibliotekom tego wydziału (poza Biblioteką Centralną) udziela Biuro do spraw metodyki i koordynacji. Biblioteki współpracują też z innymi bibliotekami wydziałowymi. W bibliotekach Wydziału Filozoficznego ogółem zatrudnionych jest 45 pracowników, ich zbiory obejmują 1 103 817 woluminów, z których korzysta około 15 tysięcy czytelników. Liczba rocznych wypożyczeń to około 100 tys. (dane z 2014 r.).

Zdj. 3. Biblioteka Jana Palacha - czytelnia. Fot. G. Koźma.

Zdj. 4. Biblioteka Jana Palacha - wypożyczalnia. Fot. G. Koźma.

5 Praskie biblioteki - relacja z wizyty w Bibliotece Centralnej Uniwersytetu Karola w Pradze, Barbara Mleko, Aleksandra Więk, Grzegorz Koźma. Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Autorzy odwiedzili też biblioteki Wydziału Nauk Przyrodniczych (Instytutu Geografii, Biologii, Chemii, Botaniki) oraz Bibliotekę Wydziału Nauk Społecznych T. G. Masaryka w Jinonice. Biblioteki czynne są tylko od poniedziałku do piątku, każda z nich ma swój odrębny regulamin. Ciekawym rozwiązaniem są tzw. biblioboxy na zwroty umieszczane przed wejściem do bibliotek, w których studenci mogą zostawić zwracane książki z danej biblioteki, jeśli np. jest ona zamknięta, czy specjalne tablice, na których użytkownicy mogą zostawiać informacje ze swoimi sugestiami na temat działalności biblioteki.

Zdj.6. Bibliobox - zwroty wypożyczonych książek. Zdj.7. Stanowisko do samodzielnych wypożyczeń.
Fot. G. Koźma.

Poza bibliotekami Uniwersytetu Karola, autorzy odwiedzili też kilka innych bibliotek mieszczących się w Pradze. Biblioteka Klasztoru Norbertanów na Strahovie - to jedna z największych i najbogatszych czeskich bibliotek. Jej początki sięgają XII wieku, księgozbiór zaczęto gromadzić zaraz po wybudowaniu klasztoru. W dwóch udostępnionych do zwiedzania salach mieści się około 130 tys. woluminów, a kolejnych 700 tys. znajduje się w magazynie. Na fasadzie biblioteki widnieje medalion z portretem cesarza Józefa II, który w 1783 r. zlikwidował większość zakonów w Czechach, oszczędzając jednak Strahov. Norbertanie uniknęli rozwiązania jako zakon skupiający się na nauczaniu i skorzystali na nieszczęściu innych zgromadzeń, przejmując wiele cennych zbiorów. Kolejne woluminy trafiły tu po II wojnie światowej z bibliotek likwidowanych klasztorów. Do zwiedzania udostępnione są dwie zachwycające przepychem sale biblioteczne zdobione monumentalnymi freskami: barokowa XVII-wieczna Sala Teologiczna - mieszcząca zbiór około 18 tys. cennych książek, traktatów religijnych i rękopisów oraz klasycystyczna Sala Filozoficzna z XVIII wieku o kolekcji ponad 40 tys. woluminów z zakresu filozofii, historii i filologii. Jednym z ważniejszych eksponatów jest *Ewangeliarz Strahowski* z X w. W przejściu pomiędzy dwiema salami wystawione są gabloty z osobliwościami, głównie zwierzętami wodnymi z kolekcji Karela Jana Erbeny, przejętej przez klasztor w 1798 r.

Zdj. 8. Biblioteka Klasztoru na Strahovie - Sala Teologiczna. fot. G. Koźma.

Zwiedzając praskie biblioteki nie można pominąć czeskiej Biblioteki Narodowej. Jej początki datuje się na 1348 rok, kiedy w Pradze powstał Uniwersytet Karoliński. Przez długi czas pełniła ona też funkcję biblioteki centralnej dla Uniwersytetu. W XVII wieku po połączeniu dwóch uniwersytetów działających w Pradze (protestancki uniwersytet Karola i katolicki uniwersytet Ferdynanda), na mocy rozkazu cesarza stara biblioteka Karolińska została przeniesiona do Klementinum - siedziby kolegium jezuickiego. Obecnie zbiory czeskiej Biblioteki Narodowej w Pradze liczą około 6 milionów woluminów i każdego roku przybywa około 80 tysięcy jednostek. Biblioteka posiada siedem czytelni (ogólną, społeczno-przyrodniczą, muzykologów, zbiorów specjalnych, bibliologiczną, czasopism i dla pracowników naukowych) oraz pracownię audiowizualną. W ostatnich latach liczba czytelników sięga miliona rocznie - są to głównie studenci, pracownicy dydaktyczni i naukowcy. Księgozbiór opracowywany jest w systemie Aleph. Katalogi kartkowe zamknięto na książkach wydanych w 1995 r. i w całości zeskanowano do bazy komputerowej.

Biblioteka Narodowa podjęła się również archiwizacji stron internetowych. W oddziale Web Archiving dokonywana jest selekcja, opis i archiwizacja. Podpisywane są również długoterminowe umowy z właścicielami archiwizowanych stron i serwisów www. Biblioteka współpracuje też z firmą Google w zakresie masowej digitalizacji materiałów bibliotecznych, co do których wygasły prawa autorskie. Książki przeznaczone do cyfryzacji katalogowane są w Bibliotece Narodowej.

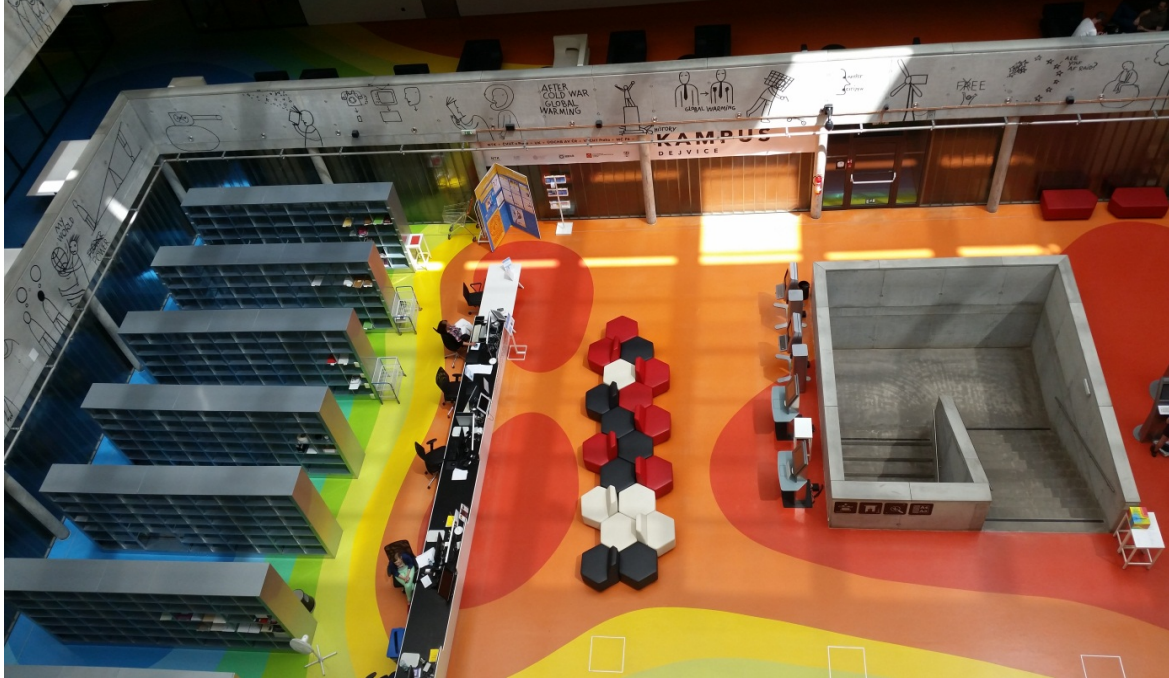
Zdj. 9. Czeska Biblioteka Narodowa - czytelnia ogólna. Fot. G. Koźma.

Duże wrażenie wywołuje zabytkowa część Biblioteki, udostępniana do zwiedzania - przede wszystkim pięknie zdobiona biblioteczna Sala Barokowa (dawna biblioteka kolegiatna), która zachowała swój oryginalny XVIII-wieczny wygląd. Pomieszczenie zdobią freski autorstwa Jana Hiebla. Na drewnianych półkach okalających salę znajduje się ponad 20 tys. woluminów, w większości obcojęzycznych dzieł teologicznych i pism naukowych (przeważa język niemiecki, włoski i łaciński). Najstarsze dzieła pochodzą z połowy XVI wieku, kiedy to do Czech przybyli Jezuici. W Klementinum jezuici mieli swoją drukarnię, dlatego dzieła są drukowane. Oprawy książek w większości wykończono białą farbą, aby były lepiej widoczne w mrocznej bibliotece barokowej.

Zdj. 10. Klementinum - Sala Barokowa. Źródło: <http://www.prague.eu/en/object/places/358/clementinum-klementinum?back=1>.

Kolejnym odwiedzionym miejscem była Narodowa Biblioteka Techniczna, wchodząca w skład kompleksu uczelni technicznej. Została przeniesiona ze wschodniego skrzydła Klementinum do nowego budynku w 2009 roku. Jest to specjalistyczna, w pełni zautomatyzowana i nowoczesna biblioteka z największą kolekcją materiałów krajowych i zagranicznych z zakresu nauk ścisłych i technicznych. Oferuje 1286 miejsc do nauki, 448 miejsc na relaks (33 z nich są na zewnątrz na patio), 18 czytelni dla grup i 29 indywidualnych czytelni oraz sale wykładowe i konferencyjne.

Zdj. 11. Wnętrze Narodowej Biblioteki Technicznej. Fot. G. Koźma.

Zdj. 12. Wnętrze Narodowej Biblioteki Technicznej. Fot. G. Koźma.

Biblioteka wyposażona jest w urządzenia umożliwiające samodzielne wypożyczanie i zwrot książek. Najpopularniejsze zbiory znajdują się w czytelnich z otwartym dostępem, skąd można je bezpośrednio pożyczyć również na zewnątrz. W bibliotece mieści się też całodobowa czytelnia bez dostępu do zbiorów służąca do pracy indywidualnej. Budynek wyróżnia się nowoczesną aranżacją architektoniczną, z kolorowymi motywami i grafikami. Pomieszczenia rozmieszczone są na 6 piętrach, a dzięki 4 wejściom do budynku można dostać się łatwo z każdej strony kampusu.

Zdj. 13. Gmach Narodowej Biblioteki Technicznej. Fot. G. Koźma.

Staż w Bibliotece Uniwersytetu Karola w Pradze okazał się inspirującym i ciekawym doświadczeniem zawodowym, na co wpływ miała także życzliwość i otwartość gospodarzy oraz bibliotekarzy z innych krajów europejskich biorących udział w programie Erasmus+. Poza swoimi niezaprzeczalnymi walorami kulturalnymi i turystycznymi, stolica Czech z pewnością może być polecona także jako doskonałe miejsce szkolenia dla bibliotekarzy.

Bibliografia:

- [1] *Charles University* [online], 2015 [dostęp: 2015-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cuni.cz/>.
- [2] *Knihovna Jana Palacha* [online], 2015 [dostęp: 2015-11-02]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ff.cuni.cz/knihovna/oborove-a-prirucni-knihovny/knihovna-jana-palacha-2/>.
- [3] Kosiba E. (red.), *Miasta marzeń : Praga*, Warszawa 2009.
- [4] *National Library of Technology* [online], 2015 [dostęp: 2015-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.techlib.cz/>.
- [5] Novotná E., *Narodní knihovna České republiky : průvodce historií*, Praha, 2002, s. 4-14.
- [6] *Strahov Monastery* [online], 2015 [dostęp: 2015-11-02]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.strahovskyclaster.cz/webmagazine/home.asp?idk=257>.